

УДК 261.8

**ОСОБЛИВОСТІ КАТОЛИЦЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ
ТА ЦЕРКОВНОГО ВЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ
РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СВІТУ****PECULIARITIES OF CATHOLIC PHILOSOPHY
AND CHURCH DOCTRINE IN THE CONTEXT OF
THE DEVELOPMENT OF THE MODERN WORLD****Гуцалюк Ю. С.,**

аспірантка, Національний університет
«Острозька академія», викладач, Хмельницький
торговельно-економічний коледж Київського
національного торговельно-економічного
університету (Хмельницький, Україна), e-mail:
sergeevna0070@gmail.com

Hutsalyuk Yu. S.,

Postgraduate Student, Ostroh Academy
National University, lecturer, Khmelnytsky Trade and
Economic College, Kyiv National University of Trade
and Economics (Khmelnytsky, Ukraine), e-mail:
sergeevna0070@gmail.com

Аналізуються значення та роль церковного вчення у розрізі світського, релігійного життя, зокрема формування справедливості та братерства здійснюється відповідно до принципів соціального вчення Церкви, котре потрібно розглядати через призму сучасних суспільних відносин. Метою статті є визначення особливостей католицької філософії, її роль у сучасному релігійному житті. Аналізуються формування цінностей як суспільних так і релігійних, людської гідності, спільного блага, солідарності.

Розглядаються моральне вчення, моральні норми не лише між особами, а й у контексті стосунків між людиною та Богом. У статті аналізується тісний взаємозв'язок як світської сфери так і релігійної у розрізі католицизму, де інтеграційні процеси відіграють важливу роль. Висновки можна сформулювати таким чином: католицизмом накопичено значний досвід пристосування своїх інститутів, ідеології та форми діяльності до соціально-економічних, політичних та культурних умов суспільства, що змінюються.

Ключові слова: еklekцизм, містика, томізм, феноменологія, солідарність, секуляризація, глобалізація, політеїзм.

The article analyzes the significance and role of church teaching in the context of secular, religious life, in particular the formation of justice and brotherhood is done in accordance with the principles of the social teaching of the Church, which should be considered in the light of modern social relations. The purpose of the article is to identify the peculiarities of Catholic philosophy and church doctrine in the context of the development of the modern world. The formation of values of both social and religious, human dignity, common weal, solidarity is analyzed.

Moral doctrine, moral norms are considered not only between individuals, but also in the context of relations between man and God. The article analyzes the close relationship between the secular sphere and the religious one in the context of Catholicism, where integration processes play an important role. We can come to the following conclusion that Catholicism has gained considerable experience in adapting its institutions, ideology and forms of activity to changing socio-economic, political and cultural conditions.

Keywords: eclecticism, mysticism, thomism, phenomenology, solidarity, secularization, globalization, polytheism.

Актуальність даної теми полягає у тому, що сучасне суспільство диктує свої вимоги та рамки у контексті різних сфер суспільного життя, що у свою чергу не може бути осторонь релігії, та віруючих. Зокрема під впливом глобалізації суспільства та ерою інтернет технологій людина під іншим кутом сприймає ту чи іншу інформацію котра їй подається, і релігійна сфера цьому не виняток. Сучасний глобалізований світ все частіше акцентує увагу на проблематиці сутності людини, її смислу життя, цілісної концепції людини. Як на

теренах України так і у світі католицизм займає одні із провідних позицій, тому є доречним та актуальним це розглянути. Тому католицька філософія та церковне вчення має свої особливості у розрізі сучасного світу.

Проблематикою даної теми виступає значний інтерес до духовного світу особи, адже матеріальна та духовна сфера переплетені між собою. Прогрес багатьох сфер сучасного суспільства є свідченням поворотного пункту людства. Людство живе в період знань та інформації, які привели до нових та часто невидимих видів влади. Тому моральні норми, релігійність, духовність є необхідною складовою існування сучасної особистості.

Ступінь розробленості проблеми. Дана тема має значний науковий інтерес, адже роль католицизму у світовій релігійній спільноті досить вагома. Тому актуальні питання взаємозв'язку католицької філософії та церковного вчення висвітлені у працях А. М. Колодного, де розглянуті основні особливості вчення, догматизму, обрядовості. Також питання про католицьку філософію були розглянуті у працях Б. Кузмицького, Андрі де Любака, І. Б. Меца, А. М. Чернія, В. І. Докаша, В. І. Лубського. Також висвітлені дані питання у Енцикліці Івана Павла II «Віра та розум». У адгортації «Evangelii gaudium» вказано, що потрібно реформувати Церкву, щоб вона стала більш місійною. Розглянуті питання католицької віри багатьох народів, що стоїть нині перед викликом з боку поширення нових релігійних рухів, що є певною мірою результатом реакції людей на матеріалістичне, індивідуалістичне суспільство, орієнтоване на споживання, а з іншого боку використання злиденного становища населення в різних країнах.

Метою даної статті є розкриття особливостей католицької філософії та церковного вчення безпосередньо у контексті розвитку сучасного світу.

Католицька філософія об'єднує різноманітні школи, основним завданням яких є обґрунтування католицького віровчення. Одні з них виконують чисто службові цілі і входять в офіційну церковну доктрину, інші – існують поза її межами, але виконують щодо неї метателогічні функції й опосередковано впливають на її формування та еволюцію.

Сучасна католицька філософія розвивається у двох основних напрямках – «академічному», пов'язаному з дослідженнями чисто христологічної тематики, і, так би мовити, соціальному – тому, який займається проблемами сьогоденної реальності з позиції Церкви [6, с. 6].

На відміну від православних філософсько-теологічних конструкцій, які базувались переважно на грецькій ідеалістичній філософії, фундаментом католицької філософії виступає інша філософська традиція – римський еklekцизм з його суб'єктивістським підходом, в рамках якого юридичний практицизм (Ціцерона) і рефлексуючий психологізм (Сенеки) доповнюють один одного [10]. У зв'язку з цим для католицької теології Бог

і людина перш за все суть суб'єкти волі. Для неї найважливішим є пошук гармонії волі Бога і волі людини – або в раціонально–юридичній площині (схоластика), або на шляхах сентиментального переживання з орієнтацією на індивідуалістичний суб'єктивізм (містика). Основною теоретичною проблемою католицизму є співвідношення свободи волі людини і божественного приречення. Тому тут важливе місце відводиться теорії передвизначення.

В Апостольській адгортації звертається увага на прогрес багатьох сфер сучасного суспільства, що є свідченням поворотного пункту історії людства. Можна схвалювати кроки на шляху поліпшення добробуту людей, освіти а комунікацій. Людство живе в період знань та інформації, які привели до нових і часто невидимих видів влади. У той же час Папа зазначив, що ми стоїмо перед великою відповідальністю, оскільки нинішня ситуація, якщо ми не знайдемо правильних рішень, може викликати процеси втрати людського обліку, що потім буде дуже важко призупинити.

Понтифік наголосив також, що Церква повинна бути з відчиненими дверима, щоб люди, які «перебувають у пошуках», не стикалися з «холодом». На його думку, обов'язковим є «душпастирське та місійне навернення». Святіший Отець закликав усіх охрещених до того, щоб вони з життєрадістю та динамізмом несли іншим любов Ісуса. Це завдання має бути спрямоване на те, щоб подолати в нинішньому світі загрозу «впадання в індивідуалістичний сум». Адже сучасне суспільство в загальному не рахується з думкою та почуттями кожного, ми живемо у еру технологій, тому аспект збагачення та матеріалістичне розуміння суспільства все таки переважає.

Цікавим та обґрунтованим є погляди щодо ситуації котра склалася у сучасному суспільстві. Одна з причин нинішньої ситуації полягає у відношенні до грошей, у нашому спокійному визнанні їх домінування над нами та нашими суспільствами. Фінансова криза може заставити забути, що біля її першоджерел знаходиться глибока антропологічна криза: заперечення пріоритету особистості людини, оскільки ми створили нових ідолів. Отже, ми маємо нову безжалісну форму фетишизму грошей і диктатуру економіки без обличчя і без людської мети. Світова криза, що вразила фінанси та економіку, чітко виявила брак антропологічної орієнтації, що зводить людину до споживання.

Також цікавим є питання про електронні гроші та криптовалюту, люди купують у соціальних мережах товари, замовляють послуги, тому це питання також є складовим у формуванні свідомості та бачення як економічної так і соціальної картини світу. В нинішніх умовах (11, п.56), коли доходи частини населення непомірно зростають, а рівень життя більшості дедалі дужче відстає від «щасливої меншості». Ця нерівність спричинена певною мірою поширенням ідеології, яка захищає абсолютну автономію ринків та фінансові спекуляції і оспороє право контролю держави, яка зобов'язана охороняти спільне

благо. Інтереси і механізми сучасної економіки сприяють підогріванню і споживання, яке, однак, разом з соціальною нерівністю наносить подвійну соціальну шкоду (11, п.60). Таким чином соціальна нерівність рано чи пізно викликає насильство [4, с. 240].

У другій половині ХХ ст., у зв'язку із загальною кризою католицизму, ідеї неомізму зазнають певних реконструкцій. В період підготовки і в ході II Ватиканського собору більшість теологів і релігійних філософів виступили з вимогою відмови від монопольного положення томізму у католицькій теології, який, на їх думку, перетворився в гальмо на шляху оновлення й вирішення Церквою актуальних проблем. Ідеологи оновлення протиставили томізму концепцію плюралізму, як відкрила шлях для активного синтезу католицької філософії з ідеями феноменології, екзистенціалізму, структуралізму, позитивізму та інших світських філософських шкіл. Плюралістичні тенденції знайшли підтримку у папи Павла VI. Але в період понтифікату Івана Павла II, який в цілому проходить під знаком консолідації і зміни доктрини й дисципліни всередині Церкви, своєю енциклікою «Віра і розум» (1998 р.) папа робить спробу повернення до монополізму у католицькій філософії, віддаючи перевагу томізму [3, с. 24].

У адгортації зазначено також, що католицька віра багатьох народів стоїть нині перед викликом з боку поширення нових релігійних рухів, що є певною мірою результатом реакції людей на матеріалістичне, індивідуалістичне суспільство, орієнтоване на споживання, а з іншого боку, використання злиденного становища населення в різних країнах. Водночас процес секуляризації прагне обмежити віру і церкву сферою особистості. Початок процесу секуляризації (витіснення релігії з суспільного життя) можна пов'язати з періодом Нового часу, коли панівною стратегією пояснення навколишнього світу стала не релігія, а наука. Але пік цього процесу припав на ХХ ст., коли релігія (принаймні, різні напрямки християнства) виявилася остаточно позбавлена впливу на політичну, економічну і культурну життя, ставши ізольованою сферою життєдіяльності суспільства і ділом індивідуального вибору людини, а не груповий само ідентифікації [4, с. 241].

Підсумком секуляризаційних процесів стає виникнення ситуації «стихійного політеїзму», коли розмиваються межі традиційних конфесій.

Людина отримує можливість вважати себе християнином, буддистом або мусульманином, ґрунтуючись не на своїй культурній приналежності до спільності, яка сповідує ту чи іншу релігію, або дотриманні всіх прийнятих в даній релігії культових правил і норм, а виключно на власному бажанні. Обираючи для себе лише найбільш зручні риси віросповідання, сучасний віруючий не намагається духовно піднятися до вимог певної релігії, а «підганяє» її під себе. Цінність зручності, комфорту навіть у відношенні обраної конфесійної приналежності знищує сам дух релігії, роблячи її не носієм зразків поведінки, а предметом моди,

яскравою наклейкою, яку легко змінити у разі виникнення незручностей. Релігія позбавляється своєї надлюдської значущості, розривається той зв'язок між людиною і богом, який і раніше міг відповідати далеко не кожен стражденний набуття божественної благодаті.

На сучасному етапі розвитку світу, традиційні конфесії змушені не просто враховувати зміни, які в сприйнятті і ставленні до релігії з боку масового населення, але і підлаштовуватися під ці зміни. Шлях реформаторства в будь-якій церкві загрожує тим, що не існує єдиної точки зору з приводу того, наскільки глибокими можуть бути проведені реформи, наскільки сильно можуть бути змінені культова і догматична боку релігії, щоб як і раніше вважати цю релігію автентичної її вихідного стану. Подібні процеси завжди супроводжуються появою різних сект і напрямів, які не задоволені офіційними змінами і тому пропонують альтернативні шляхи – або більш консервативні (прагнучі надати релігії риси дійсно позачасового освіти, позбавити її будь-якої мінливості), або більш радикальні (претендують на кардинальне оновлення релігійних догм аж до їх підміни на прямо протилежні, але знаходять відгук у серцях сучасників).

Для сучасної католицької філософії характерною рисою є її антропологічна спрямованість. Якщо для традиційного томізму центральною була проблема співвідношення «Бог–світ», то тепер акцент переноситься на співвідношення «Бог–людина». У сферу релігійно-філософських досліджень обов'язково включається сучасна людина з її повсякденними проблемами, сподіваннями, її психологією і моральністю, міжособовими і суспільними відносинами. Єдності в поглядах на цю проблему серед релігійних філософів не існує. Скажімо, одні вважають, що вирішальне значення при осягненні «божественного одкровення» повинно відігравати його ототожнення з індивідуальною свідомістю. Інші вважають, що релігійна свідомість – первинна, а врівнення і теологія – вторинні, і вимагають внести в міжособові відносини елементи надприродності (суб'єктивізм) і т. ін. Але найбільше розповсюдження отримала модернізована релігійно-філософська концепція, яка відзеркалює, так би мовити, «комплексний підхід» до людини. Він включає інтерпретацію таких питань, як відношення людини до Бога і Церкви, мотивацію участі віруючих в земних справах при збереженні есхатологічної орієнтації, визначення характеру взаємовідносин з іншими людьми, у тому числі і з невіруючими. Але цей католицький антропоцентризм практично зводиться до христологізму. Залишається незмінною теза про гріховну природу людини, яка без допомоги провидіння нібито не здатна творити добро, а тому знаходиться в постійній залежності від Бога. Особлива роль у співвідношенні «людина – Бог» відводиться Церкві. Саме основна Церква, пройнята духом співчуття й милосердя до знедолених людей і народів, має посприяти якнайтіснішому поєднанню політики і моралі. Звідси найголовніше завдання і водночас єдино

можлива перспектива сучасного християнства, як її формулює сучасний католицький філософ Й. Мец: «поєднати святість з войовничою любов'ю, що приймає на себе чуже страждання» [9, с. 2].

Актуальним у наш час є питання миру, адже це одна із вагомих складових у формуванні та розвитку суспільства. У адгортації Папа зазначив, що мир це не просто відсутність війни, що забезпечується пануванням однієї частини суспільства над іншою. Він вважає фальшивим такий мир (11, п. 218), що виправдовує певні структури суспільства і примушує мовчати бідних. Соціальні вимоги, що пов'язані з розподілом благ, правами людини та включенням бідних в соціальні процеси, не можуть замовчуватися під приводом забезпечення консенсусу чи поверхового миру для щасливої меншості. Людська гідність і спільне благо означають більше ніж добробут деяких, які не хочуть відмовлятися від своїх привілеїв. В кожній нації (11, п. 220) люди розвивають соціальні компоненти свого життя, діючи як відповідальні громадяни свого народу, а не як маса, яка дозволяє гнати себе пануючими силами. Папа закликає задуматися над відповідальним сприйняттям людьми свого громадянського обов'язку і участю в політичному житті, що означає також моральний обов'язок. Становлення народу він вважає тривалим процесом, в котрому повинно брати участь кожне нове покоління. Це завдання вимагає від людей інтеграції та готовності розкривати культуру, дискусії, діалоги в багатосторонній гармонії. Папа вказує, що формування народу в мирі, справедливості і братерстві здійснюється відповідно до принципів соціального вчення Церкви – людської гідності, спільного блага та солідарності [4, с. 242]. «Мир – це першочергове завдання також і в сьогоденному світі, в якому багато народів розтерзані війнами й насиллям. Мир – це божественний дар і, одночасно, людське досягнення», – такими словами Папа Франциск звернувся до делегатів міжнародного міжрелігійного руху «Релігії за мир», прийнявши їх у Ватикані перед загальною аудієнцією вранці 18 жовтня 2017 р.

Святіший Отець наголосив, що «віруючі кожної релігії покликані прагнути миру й молитися за нього; а всі люди доброї волі, особливо ті, що займають відповідальні пости, покликані серцем, розумом і руками трудитися на користь миру, бо мир потрібно «майструвати». І в цьому процесі мир і справедливість будуються разом».

Католицька філософія тісно пов'язана із церковним вченням, адже у сиву давнину і адаптує до сучасних глобалізаційних, соціальних, економічних процесів у світі і надалі злагоджено співіснують.

Отже, за майже тисячоліття свого існування католицтвом накопичено значний досвід пристосування своїх інститутів, ідеології та форм діяльності до соціально-економічних, політичних та культурних умов суспільства, що змінюються. Католицтво успішно «вписалося» в індустріальне і постіндустріальне суспільство, що сприяє тісній співпраці у різних сферах життя. Пристосовування

церкви до умов зрілого капіталізму було започатковано папою Львом XIII в енцикліці «Про нові речі», що була, власне, першою соціальною енциклікою. В ній сформульовано ставлення католицької церкви до нових реальностей, що склались в індустріальному суспільстві наприкінці XIX – на початку XX сторіччя з засудженням класової боротьби, проголошенням приватної власності та її недоторканості; йшлося також про заступництво церкви щодо осіб найманої праці тощо. Католицька ідеологія є надзвичайно рухомою, що у свою чергу є позитивною ознакою для формування поглядів, ідей для особи котра живе в урбанізованому суспільстві. На Соборі прийнято 16 документів, котрі розкривають суть сучасного католицького модернізму. Їх числі необхідно виділити чотири «Конституції»: «Про літургію», «Про церкву», «Про одкровення», «Тринадцятку схему», а також дев'ять декретів: про екуменізм, про пастирський обов'язок єпископів, про східні католицькі церкви, про чернецтво та ін.

Список використаних джерел

1. Анрі де Любак, 2010. 'Роздуми про Церкву', К.: *Дух і Літера*, 500 с.
2. Докаш, ВІ., Лешан, ВЮ., 2005. 'Загальне релігієзнавство', Навч. Посібник, Чернівці, с.130–176.
3. Іван Павло II., 2000. Енцикліка 'Віра і розум', К.
4. 'Історія релігій в Україні', 2014, Книга II, Львів, 460 с.
5. Колодний, АМ., 2000. 'Академічне релігієзнавство', К.: *Світ Знань*, 862 с.
6. Кузмицкас, Б., 1982. 'Філософские концепции католического модернизма', Вильнюс.
7. Лубський, ВІ., Теремко, ВІ., Лубська, МВ., 2002. 'Релігієзнавство: Підручник', К., с.223–331.
8. Лубський, ВІ., Лубська, МВ., 2004. 'Історія релігій: Підручник', К., 620 с.
9. Мец, ІБ., 1990. 'Будущее христианства: по ту сторону религии', *Вопр. Философии*, №9.
10. Розанов, В., 1992. 'Религия. Философия. Культура', М.
11. «Evaneliigaudium». [online] Доступно: [http //www.vaticanphone_en.html](http://www.vaticanphone_en.html)

References

1. Anri de Ljubak, 2010. 'Rozdumy pro Cerkvu (Reflections on the Church)', K.: *Duh i Litera*, 500 s.
2. Dokash, VI., Leshan, VJu., 2005. 'Zagal'ne religijeznavstvo (General Religious Studies)', *Navch. Posibnyk, Chernivci*, s.130–176.
3. Ivan Pavlo II., 2000. Encyklika 'Vira i rozum (Faith and mind)', K.
4. 'Istorija religij v Ukrai'ni (History of Religions in Ukraine)', 2014, Knyga II, L'viv, 460 s.
5. Kolodnyj, AM., 2000. 'Akademichne religijeznavstvo (Academic Religious Studies)', K.: *Svit Znan'*, 862 s.
6. Kuzmickas, B., 1982. 'Filosofskie koncepcii katolicheskogo modernizma (Philosophical Concepts of Catholic Modernism)', Vil'njus.
7. Lubs'kyj, VI., Teremko, VI., Lubs'ka, MV., 2002. 'Religijeznavstvo: Pidruchnyk (Religious Studies: Textbook)', K., s.223–331.
8. Lubs'kyj, VI., Lubs'ka, MV., 2004. 'Istorija religij: Pidruchnyk (History of Religions: Textbook)', K., 620 s.
9. Mec, IB., 1990. 'Budushhee hristianstva: po tu storonu religii (The future of Christianity: on the other side of religion)', *Voпр. Filosofii*, №9.
10. Rozanov, V., 1992. 'Religija. Filosofija. Kul'tura (Religion. Philosophy. Culture)', M.
11. «Evaneliigaudium». [online] Dostupno: [http //www.vaticanphone_en.html](http://www.vaticanphone_en.html)

* * *